

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

MEGJELNIK MINDEN HÓ ELSEJÉN.

Beszámoló.

A „Hitközségi Szemle“ egy évi multjára tekinthet immár vissza.

Nem forgatta ki a világot sarkaiból; nem tette fényesebbé a hazai zsidó felekezet ábrázatát, még csak azt sem eredményezte, hogy magábaszállásra bírja azokat, kik a felekezet ellen már oly régen vétkeznek, de mindezeket nem is remélte.

Mikor megindítottuk, tudatában voltunk annak, hogy kézzel-fogható eredményekre sokáig, sokáig nem fogunk tekinthetni. Mert egyrészt ott van az indolens tömeg, mely anyagi hasznót nem hozó ügyekkel önállóan nem foglalkozik, hanem hiven utána gagyogja azokat az igazságokat vagy hazugságokat, amelyeket a sajtó előtte elmond és ismétel; és ezek előtt áll néhány ember, kik a felekezeti közvéleményt teremtik meg, kiknek egy része jóhiszeműen, másika számításból nem szűnik meg újból és újból kardoskodni jelszavak mellett, melyek káros voltát pedig már évtizedek óta beláthatták volna. Ilyen körülmények közt egy havi folyóirat egy év alatt nem érlelhet valami fényes eredményt.

Mindazonáltal büszkén vallhatjuk, hogy a „Hitközségi Szemle“ léte még sem volt céltalan. Mert ha többet sem tett volna, mint hogy az egyedül szövetkezett kórus zsolozsmájához szokott fülek előtt a kritika hangját is hallatta, egyebet sem, mint hogy tanuságot tett amellett, hogy a haladó zsidóságbán is vannak, kik a mai hivatalos zsidóságnak és sajtónak faj- és valláskárosító harcmódorát jogtalannak, hibának és szerencsétlenségnek tartják, már akkor is hivatást teljesített volna, pedig ezen kívül még egyebekre is kiterjeszkedett: eszméket

produkált, vallási ismereteket terjesztett és ébren tartotta a figyelmet a felekezet egy nagy becsületbeli kötelessége: a hitközségi alkalmazottak helyzetének rendezése iránt és olvasói figyelmét különösen a fehér-vörös-zöld oszlopokon túl élő zsidókra is terelte, mikor pedig a hazai zsidóságot alighanem tendenciózusan arra nevelik, hogy a mi extra Hungariam történik, az bennünket nem érdekelhet.

Azért mi, és biztos tudjuk, hogy olvasóink nagy része is, a „Hitközségi Szemle” egy évi eredményével teljesen meg vagyunk elégedve. A most megkezdett második évben folytatjuk munkánkat. És a mint hogy az igazság magvai sohasem esnek egészen terméketlen talajra és minden egyes igazság, melynek valaki életet adott, halhatatlan és ki tudja hol és ki tudja kiben újra életre támad, meg vagyunk győződve, hogy a folyóiratunkra fordított és fordítandó munka sem hiábavaló és az abban kifejezésre jutó igazságok sem fognak nyomtalanul eltűnni.

A mi programmunk pedig ezután is csak az igazság. Hizelgés nélkül, bizantinizmus nélkül, szószólója lenni az igazságnak felekezeti életünkben: ez célunk és feladatunk, ez büszkeségünk.

Anyagi hasznót lapunktól nem várunk, a jelenlegi hatalmasok által a híveknek osztogatott tisztségekre nem aspirálunk, az udvari sajtó dicsőítésére nem áhitozunk, megengedhetjük hát magunknak azt a nemes luxust, hogy az igazság testőrei legyünk. Azok is leszünk hát.

E fogadalommal kezdjük meg az új évet. Bizton hisszük, hogy lapunk ebben is új barátokat szerez magának és mesterséges eszközök nélkül is nagyobbodni fog a kör, amelyben eszméinket, igazságainkat elültethetjük.

Munkatársainknak, kik lapunkat, önzetlenül, magas színvonalon tartani segítettek, itt mondunk igaz köszönetet. Reméljük, hogy a jövőben is zászlónk körül sorakoznak és folyóiratunkat felekezetünk eszmei és elvi harcában mindenkor számottevő tényezővé tenni segítenek. Csak a köz fog vele nyerni.

A szerkesztő.

A szabadkai körlevél.

Irta : Weiszburg Gyula dr.

Mig *Klein* Adolf dr. ur, a szabadkai hitközség elnöke a hitközségek országos gyűlésének megtartására irányuló indítványát csak egyik felekezeti lap hasábjain tette közzé, nem foglalkoztunk vele ; hisz egy heti lapban az évek folyamán annyi eszme lát világot, mely „egy éjjel keletkezett, egy éjjel megsemmisült“, hogy nagy részük már eleve se számít rá, hogy vele bővebben foglalkozzanak.

De most, hogy ez indítvány a hitközségekhez intézett körlevél formájában, ugyszólván hivatalos akcióvá vált, nem mellőzhetjük, hogy néhány reflexiót mi is ne fűzzünk hozzá.

A szabadkai hitközség elnöke ugyanis a következő körlevelet intézte a hitközségekhez :

A-i izr. hitközség tek. Elöljáróságához.

A magyar zsidóság legégetőbb sebének orvoslására kérem a t. Elöljáróság szives testvéri közreműködését.

Tudom, hogy a viszálykodás és széttagoltság megszüntetése minden nemesen érző hittestvérünk legforróbb óhaját képezi és éppen ezért meg kell kísérelnünk mindent a magasztos cél elérésére : a zsidóság egységének helyreállítására.

A mindenütt megerősödött és új életre kelt felekezeti türelmetlenség, melynek éle és iránya szerte e hazában kizárólag zsidó hitfelekezetünk ellen irányul, minden szónál komolyabban figyelmeztet bennünket, hogy erőinket ne pazaroljuk a szétvonásra és az egymás elleni gyűlölködésre, hanem, hogy némuljon el a viszály és legyen béke s egyetértés közöttünk !

Az egymást becsmérő, szertezüllő jelszavak után induló zsidó frakciók tehetetlen játékszerei és alkalmas médiumai maradnak mindörökké ellenségeink légióinak. De az egymással becsületes, minden mellékgondolatot kizáró békét kötött zsidóság eléggé erős leend, minden méltatlan támadás és gyakran még hivatalos köröktől is támogatott jofosztás ellensúlyozására.

És ugyancsak elég erős lesz arra is, hogy a saját felekezetünkben mutatkozó nagy bajok ellen is megküzdjünk. Mert nem látjuk-e a testvéri szeretet rohamos elhidegülését ? Az együvértartozás érzetének szünetlen csökkenését ? Nem-e készül már-már megvalósulni nálunk, hogy jobban gyűlöljük egymást, mint ellenségeinket ?

Sokan vagyunk, kik elérkezettnek látjuk az utolsó órát, melyben

az áldatlan, a lehetetlen állapotok gyógyítására kell minden erőnkkel törekednünk és erre kell vállvetett erővel közös akciót indítanunk.

Erős a hitem, hogy ha orthodox testvéreinknek teljes biztosítékot nyújtunk arra nézve, hogy intézményeiket a Schulchan-aruch szabályai szerint minden hitközségben megtalálják; hogy községek és a rabbik valamely központi fórum részéről állandó támogatásban részesülnek; hogy a rabbiknak úgy erkölcsi, valamint anyagi jogos kívánalmaik minden téren figyelembe vétetnek, végül, ha egy általános nyugdíjintézet létesítéséhez hozzáfogunk: — akkor ők sem zárkoznak el az ilyen alapokon szervezett egységes zsidóságot örömmel köszönteni.

Az évtizedekre visszanyúló zsidó felekezeti villongások és ellen-
tetek kiegyenlítése érdekében tisztelettel alulírott egy Budapesten egybehívandó — a hazai összes hitközségek kiküldötteiből álló nagygyűlés megtartását indítványozom.

Amidőn bátor vagyok a tek. Elöljáróság szíves figyelmét az említett(?) és az „Egyenlőség“ c. felekezeti lap f. évi 35. számában megjelent felhívásban foglaltakra ezuttal is külön felhívni, egyszersmind aziránt terjesztem elő kérelmemet, hogy a nagygyűlés megtartásáról szóló indítványt a legközelebbi sürgősen egybehívandó községi gyűlés elé pártolólág terjesztteni, a mozgalomhoz csatlakozni és abban a gyűlésük által kijelölendő kiküldöttével résztvenni kegyeskedjék.

A nagygyűlést előkészítő bizottsági ülést már a legközelebb megtartanunk kell, hogy a nagygyűlés már a közeli hónapokban megtartható legyen.

Addig is, míg a mozgalom további irányítása és sorsa az egybehívandó előértekezlet hatáskörébe kerülend, készséggel szolgálok az ezen ügyre vonatkozó mindennemű felvilágosítással.

Ugyanezen okból tisztelettel kérem, hogy hozandó határozatukról szóló jegyzőkönyvi kivonat egy példányát — az adminisztratív teendők végzésére díjtalanul felajánlkozott szabadkai izr. hitközségi irodának megküldeni kegyeskedjék.

Amidőn ezen az, egész hazai zsidóság érdekei szempontjából nagyfontosságú szent ügyet ismételten becses jóindulatába ajánlani bátor vagyok, maradtam

Szabadkán, 1911. szeptember hó 15-én.

Hitrokoni üdvözléttel:

Klein Adolf dr.,

izr. hitk. elnök.

Im a körlevél, mely tanúságot tesz arról, hogy szerzője aggódik felekezete miatt és szeretne javítani a helyzetén, de arról is, hogy a

helyzetet nemcsak tulságos optimizmussal, hanem talán némi könnyedséggel is ítéli meg.

Már a taktikája is tulságos gondatlanságot árul el. Mert kétségtelen, hogy egy oly nagyarányú és nagyhatású mozgalom előkészítésének sikerét nem biztosítja eléggé, ha érdekében egy különben bármily tiszteletre méltó vidéki hitközség bármily jeles elnöke nyomtatott körlevélben fordul a többi hitközséghez, különösen mikor arról sem vagyunk értesülve, hogy a saját hitközsége magáévá tette-e elnöke indítványát, hisz a körlevél nem is a hitközség nevében szól, hanem egyesegyedül az elnök uréban. Sokkal nagyobb hatása lenne egy ily körlevélnek, ha az, előzetes bizalmas megbeszélések vagy tárgyalások folyamányaként, több nevesebb hitközségünk elnökének aláírását viseli, bizonyosságot tévén amellet, hogy már is vannak számottevő tényezők, kik az eszmét magukévá tették.

Aztán hogyan gondolja az indítványozó, hogy a kongresszusi hitközségek, melyek a kényelmes megszokás, a fizikai tehetetlenség elvé-nél fogva a szervezeti fikcióhoz ragaszkodnak, huszonnégy óra alatt elhatározzák, hogy a szervezet utolsó roncsait is félrelövik és fakép-nél hagyják azokat az egyébként tiszteletreméltó urakat, kik a roncsokat kincsekként őrzik. Mert mit jelentene a szabadkai indítvány elfogadása? Nem kevesebbet, mint okmányszerű bizonyítékát annak, hogy a „szervezet“ tényezői és az arra illetékes faktorok nem képesek a felekezeti ügyekben a kívánt rendet megteremteni, ennél fogva teljesen kikapcsolandók és új szerveket kell teremteni, kik e feladatokat megoldják.

Bizonyos, hogy mi volnánk a legutolsók, akik a szervezet romjaitól való ezen szabadulást sajnálnók, hisz velünk együtt alig van elfogulatlanul gondolkodó, ki be ne látná, hogy a felekezeti ügyeink rendezésének talán legnagyobb akadálya az a romhalmaz, melyről némelyek még most is azt szeretnék elhitetni, hogy fényes palota, amely a felekezetet megoltalmazza, mikor pedig valósággal nem egyéb, mint törmelék, melyet előbb el kell hordani, ha a helyébe valamit építeni akarunk. Mi tehát csak örülnénk annak, ha a haladó hitközségek tudnának annyi energiát összeszedni, hogy egy szép napon kijelentsék, hogy az eddigi vegetálást megunták és életet akarnak teremteni, ha új utakon is, de erre, alig hisszük, hogy sok kilátás legyen, különösen ha az erre való felhívást csak egyetlen hang fogja a hazai hitközségekhez intézni.

De föltéve egy pillanatra, hogy a haladó hitközségek emancipálják magukat az Orsz. Iroda befolyása alól és képviselőiket elküldik a

hitközségek nagygyűlésére, hát azt hiszi az indítványozó, hogy a hitközségek másik csoportja, az orthodoxok, ugyancsak részt vennének e gyűlésen? Azaz, az indítványozó bizonyára hiszi, csakhogy e hitével irigylésre méltó hiszékenységet árul el. Mert miért is mennének bele egy ily nagygyűlésbe, mikor ennek célja bevallottan a teljes egység megteremtése volna és ők az egységről, és a mi meggyőződésünk szerint teljes joggal, tudni sem akarnak. Igaz, hogy most az egység létesítését nem az az Orsz. Iroda kísérlené meg, amely az orthodoxok iránti nagy szeretetét eddig annak kigunyolásában, megvádolásában és „kényszercivilizálási“ törekvéseivel tanusította, de ki biztosítja őket, hogy a kész béke kezelését ismét nem azokra az urakra és arra a sajtóra bizzák, kik őket most úgy szeretik. Az orthodoxia kifelé természetesen mindig gyengébb, mint a haladó irány, hát teljesen érthető, ha óvalos és fél. És hogy mennyire igaza van ebben, maga az indítványozó is bizonyítja, midőn, nem ugyan a körlevelében, hanem írott cikkében, egy kis mondatban megjegyzi, hogy az orthodox testvérek pedig meg fognak jelenni a kongresszuson, „nehogy róluk, nélkülük határozzunk.“ Tehát még nincs is kongresszus, ha lesz is, természetesen nem lehet törvényalkotó, hanem csak javaslatot tesz a kormánynak és már „bist du nicht willig, gebrauch' ich Gewalt“. Hát ily barátságos magyarázat mellett természetes, hogy sietni fognak, hogy az első megjelentek közt legyenek.

A szabadkai indítvány a felekezeti ügyek békéjét és rendjét nem fogja meghozni. Tovább fognak panaszkodni és jajveszékelni a testvérviszály fölött, pedig van mód azt megszüntetni. Alkossuk meg a magunk szervezetét és engedjük őket, hogy a magukét is kiépítsék. Ez majd meghozza a békét, sőt az igazi testvéri szeretetet is.

Humanisztikus reformok az istentisztelet terén.

Irla: Figyelő.

Egy jó barátom, kire nézve a vallás már nem az egyéniség, hordozó csontváza, de még kellemesen színező vékony árnyalata, újév ünnepén a templomban ülésemen felkeresett. Mint maga mondá, nem „kántor-kóstoló“ szándékkal jött, hanem lelki szükségét érezte, hogy az egész zsidósággal való szolidaritásának kifejezést adjon és egyszersmind gyermekkori reminiscentiákat idézzon föl szívében. — 60 éves korban — mondá — az ember nemcsak arcvonásaiban, de lelkiületében is sokkal hivebb önmagához, gyermekkorához és szülei-

hez, mint azelőtt, csak ebben a korban zökken vissza az ember eredeti kerékvágásába, amikor vágyódik már mintegy „békében visszatérni atyáihoz.“ — Jó néhány esztendeje nem volt már templomban és így érdekelt az a kérdés is, mennyire haladt a zsidóság az istentiszteleti magatartásában.

Kérdésemre, hogy minő benyomást nyer, bizonyos tartózkodással feleli, hogy a zsidóság ma is ott van, ahol az új testamentum keletkezésének idején volt: a farizeusok ma is az első helyekre tolonganak — ha mindjárt drága belépti-díjak árán, — ma is szeretik hangjukat a gyülekezetből kihallatni és megdöbbennek, ha — amint éppen akkor észlelte, — a tóraolvasó a héber nevükre évről-évre nem emlékszik. A talisz nagyságával ugyan már nem tüntetnek, sőt nagyon is diszkrétek e tekintetben, de a haftóra-olvasó még oly verével olvassa sok botlás dacára a benedikciókat, mintha legalább is a próféta főkortese volna. (Hátha még a barmicváknak teátrális éneklését és a lámpaláz elleni tuledzetségét látta volna!) Én természetesen nem mulasztottam el az ismert újtestamentumi hely és a szóbanforgó „hypokrita“ szó helyes értelmezését, de a zsidó tudósok ezen kísérletét hiu kísérletnek minősítette, szemben a mai tényekkel s legfeljebb annyit koncedált, hogy e kritika általános emberi gyengeségeket érint és nem csupán a zsidóságra illik. Azt sem lehetett elhallgatnom, hogy sokféle reformot terveznek folyton az istentisztelet bensőségének emelésére, sőt egyesekre, mint meghonosodottakra is utaltam. Látogatómat mindez ki nem elégítette, sőt egyeseket határozottan helytelenített.

Kereste a helyes kifejezést annak megjelölésére, amit mondani akart, én pedig azzal siettem segítségére, hogy Löw Lipót azon nézetét idéztem, hogy minden reformok legeleje volna a zsidóság „*moralis feljavítása*.“ Szándékosan használtam a feljavítás szót (a Verbesserung fordítására), mert javításra nem szorul a zsidó nép inkább, mint más; ellenben a feljavítás egy bizonyos fokra való emelést jelent és kétségkívül erre gondolt Löw, amikor a reformok életbeléptetésének előfeltételül tűzte ki. Csakugyan aesthetikai hatása, vagy kényelmi reformoknak addig nem jött meg az ideje, míg az életet át nem hatotta bizonyos kényesebb morális izlés, melyet a ghetto levegője nem nevelhetett őseinkben. Így pl. bizonyos plutokratikus szellemet növesztettek a viszonyok már az istentiszteleti tisztiségek kiosztásában és az ennek való hódolás ma sem küszöbölhető ki istentiszteletünkől, noha a finomabb izlés és a ma már uralkodó tisztviselő-becsülés ez ellen szabódik. A reformot persze nem az istentiszteleten, hanem az életfelfogás átalakításban kell kezdeni, de

én magának az istentiszteletnek terére szorítottam az eszmecserét és ekkor terelte figyelmemet arra a *humánus célzatu* reformra, melynek szóba hozataláról a felekezeti sajtóból értesült, mely szerint t. i. *lehetővé akarják tenni, hogy nagy ünnepeken a mai jegyváltási-rendszer fenntartása mellett ingyenes istentiszteletet rendezzenek az eddigi istentiszteletek előtti és utáni szabad órákban.*

Valóságos entuziaszmussal dicsőítette az eszme megpendítését és már távozóban volt, midőn egyszerre csak — mintha ott felejtett volna valamit, egy-két lépésnyi távolságból visszajött, hogy bizonyos fölényességgel kijelentse: Addig ne próbáljuk visszautasítani az új-testamentomi kritikát, míg ezt az előbbi reformot meg nem valósítjuk és ha mégis végképpen kutba ejtenők, dugjuk be füleinket, amikor a tóra-olvasó ez igét olvassa: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.“ Mert akinek csak alamizsnát juttatok, ezt még nem szeretem igazán, csak akinek lelkem javából juttatok, akit a felemelő élvezetekben is részesítek, azt szeretem igazán.

Egyszerű, agyoncsépett szavak, de azzal a hévvel elmondva, gondolkodóba ejtettek.

II.

A reformtervet az a tényállás váltotta ki szóba hozójától, hogy először is nincs elégséges templomhelyiségünk, hogy nagy ünnepeken a hivek teljes zömét befogadják; másodsor pedig a hivek nagy része nem is alkalmazkodhatik az istentisztelet idejéhez, mert leköti idejük azon részét a hivatali elfoglaltság.

Ami az első hiányt illeti, hitközségeink országszerte igyekeznek ugyan pótimaházakkal a bajt enyhíteni, de tudjuk, hogy csak nagyon csekély eredménnyel. A pótimaházak a vállalkozók kezein, amellet, hogy az istentisztelet méltóságához nem illő versenyt fejtenek ki, még mindig kizárják a közönség azon részét, mely a belépti-díjakat lefizetni nem képes vagy pedig nem is akarja, holott különben hű és áhítatos látogatója lenne a templomnak. Sok esetben észlelhetni, hogy tisztviselők és kisebb jövedelmű vagy takarékosabb úriemberek fiaik barmicva-ünnepélyét a nagy istentisztelettről az ifjuságéra teszik át, csakhogy az adományozás erkölcsi kényszere alól kitérjenek. Pedig az ily alkalom nem ismétlődik évről-évre, mint a templomjegy váltása. Budapesten a hitközség által berendezett pótimaházak mérsékelt ülés-áraikkal sem gyakorolnak vonzóerőt a közönség finomabb érzésű részére, mely nem akar inferiorisabb helyiségben imádatban Istenhez szállani, mint aminőben pl. ujságot olvasni, sakkozni vagy rendes ügyét-baját adóhivatalnál, anyakönyvnel stb. elintézni szokta. Hiszen

e kényes izlésbe talán valami csekélyke abból a bizonyos újtestamentomi farizeizmusból is vegyül, de hiába, ezzel már számolnunk kell, amikor a templom számára hiveket akarunk szerezni.

Ez pedig reánk, zsidókra, életbevágó kérdés. A mi vallásunk külső természetéhez tartozik, hogy a hívő ne csupán szívében hordozza hit gyanánt, hanem cselekvő részt is vegyen annak gyakorlatában. Más egyház élete erre nem nyújt analógiát, mert a vallásos hovatartozás érzése ellenséges, mostoha körülményektől nem szenved, sőt legtöbbször igen hálásnak bizonyul. Nálunk azonban ápolásra szorul; a gyülekezetben való megjelenés, a közös hangulatba való elmerülés pedig igen hatásos módszernek bizonyulnak. E szempontból pedig ugyancsak valóságos életkérdés a *vallásgyakorlat folytonossága*. A megszakítás, hacsak kényszerhelyzet (pl. katonai szolgálat) nem idézte elő, rendszerint a vallásos önérték kialakítását vonja maga után, az illető úgy gondolkodik, hogy ő már feladta, ha nem is vallását, legalább is vallása gyakorlását és nem érez magában elég akaratot és erőt, hogy ahhoz visszatérjen. — Hisz már a Talmud bölcsei adják azt az intelmet: „Ne mondják a hivek: ha már a vallás egy részét nem tartjuk, ne tartsuk egyáltalában.”

Ne is foglalkozunk e gondolatnál még a keresztülvihetőség kérdésével. Nem szabad a terv megvalósításának addig eleje vágni, míg azt a meggyőződést nem vittük a köztudatba, hogy az eddigi állapotokon *kell*, segíteni *muszáj*, mert ha mi nem segítünk, segít az időnek mindent, még a vallásos érzést is mállasztó hatása, segít a más felekezet nagyobb előzékenysége. És végül mégis rajtunk szárad a vérvesztesség, a mi lelkiismeretünket terheli az a bűntudat és az a külső szemrehányás, hogy a szeretetnek nem nyújtottunk teret az istentiszteleti reformok sorában, holott még orthodoxok sem voltunk ennek fejében.

Csak ezek után merül fel az a kérdés, *van-e mód* a vallásos szükséglet kielégítésére a nélkül, hogy a hitközségek jelentékeny anyagi megrövidülését maga után vonná.

Általánosságban tekintve, a modernebb hitközségek istentiszteleti rendjét és a netáni s a módosításokra kínálkozó rendszabályokat, a reformot nem tarthatjuk megvalósíthatatlannak.

Lássuk a keresztülvitel módzatait alkalomról alkalomra (alapul véve a budapesti Dohány-utcai templom imarendjét):

1. Az esti istentiszteletek valamennyije, tehát a péntekestieket is beleértve, megismételhető.

2. A reggeli és délelőtti (sachrisz és muszaf) istentisztelet a két főünnepen a kora reggeli órákban ($1\frac{1}{2}$ 6—8 óra között) föltétlenül elvégezhető, ha a piutoknak csak azon részét mellőzzük, melyeket mint puszta alfabetikus, prózaias strófákat aesthetikai szempontból anélkül mellőzendőknek tart a rabbi-kar tulnyomó része és melyeket a hagyomány sem tart a többiekkel egyenértékűeknek; ha továbbá a sachrisz-tefillát nem kétszer mondjuk el, hanem mindjárt hangosan recitálva a kedusáig, amint ezt már egyes nagyközségekben más ünnepnapon még a muszafban is megteszik. Természetesen a zenei kivétel sem lehet oly pazar, mint a szokásos istentiszteleten, de a pót-istentisztelet közönsége szívesen lemondana a tóra kivétele körüli imáknak ünnepiesebb recitálásáról, a misebérachokról, a prédikációról, mert ezekre elég alkalmá van más ünnepnapokon; ellenben a neszanótókefet még e rövid tartamu istentisztelet is megkimélhetné. Az eddigi rendes istentisztelet ily módon csak csekély mértékben szenvedne kitolást, ami a hitköztség azon intenciójának, hogy az adakozók későn kelésére való tekintettel a tóraolvasás lehetőleg későbbi időre (10 óra körül) essék, anélkül is csak nyereséget jelent.

Ha még a két istentisztelet közötti szellőztetésre is egy félórát szánunk, akkor az ujévi főistentisztelet mai terjedelmét megtartva (csak épen a sachrisz tefillá egyszeri recitálását és az ovinu málkénunak a délutáni elmondásának formáját véve alapul), déli $\frac{3}{4}$ 12 óra helyett d. u. 1 órakor, a jomkipपुरi pedig kb 3 órakor érne véget. Ez az időbeosztás az uriközönséget nem riasztaná vissza, sőt a nőkre még az eddiginél kedvezőbb, amennyiben a tapasztalat szerint eddig 9 óra előtt a hölgyek alig, az urak is főkép ezek kísérése kedvéért csak vajmi ritkán jelennek meg. Közvetlenül jomkipपुरi muszaf után elvégezhető volna a mincha, a tefillának olyan recitálása mellett, minő más ünnepeken is szokásos; továbbá énekrészek és miseberachok elhagyásával $\frac{1}{2}$ óra alatt a „fő közönség“ számára. Egy fél, esetleg $\frac{3}{4}$ órai szellőztetési szünet után, az ingyenes turnus a mincha-neilát elvégezné $\frac{3}{4}$ óra alatt, tíz percnyi szünet után aztán kezdetét venné a neila a fizető közönség számára és a kellő időben véget is érne.

Ami scrupulust egy-egy megszokott melódia elesése előidézne (és csak melódiákban rövidülnénk meg, mert pl. „Michael jobbról“ . . . szövegének hiánya nem volna érezhető), azért bőven kárpótolna az az erkölcsi tudat, hogy a künn zugolódó és a zsidóságtól elidegenedő közönség méltó imaalkalomhoz jutott.

Egyizben szemtanuja voltam, hogy bold. Mandel Pál egy hazkara alkalmával a tolongó néptömegben keresztülhatolni nem bírt, képviselő-

társának azt mondá: „örüljünk, hogy így van. Mi inkább lemondhatunk templomi ülésünkről, mint ezek a látogatásról, a vallást ne magunknak tartsuk csupán, hanem adjuk azoknak, kiknek nagyobb szüksége van rá“.

Ez zsidó uriemberhez méltó beszéd. Az az aggály pedig fel se merüljön, hogy az új intézkedésekkel kedvezünk a lanyhaságnak és meghonosítjuk annak tudatát, hogy a jomkipuri istentisztelet pár óráig tart. Hisz az ifjusági istentisztelet leghathatósabban működhetne közre az ily felfogás kialakulásán és még sem éri el azt a káros hatást.

Az ifjuság is tudatában van annak, hogy nem ő a mértékadó, hanem a nagyok, épugy fogja ezt tudni a vallás proletárja is. A régi zsidóság több tekintettel volt a mezei munkában késedelmezőkre és egyéb akadályokra, mint mi. Liturgiánk kialakulásában ez a tekintet nagy szerepet játszott.

Addig ne ülünk nyugodtan templomülésünkön és ne adjunk helyet annak a lelkiismeretzsongító hitnek, hogy Isten megbocsájtott, míg a künnrekedtek ezreinek panasza vagy sóhaja égbehatolva ellenünk fordítja a világbíró ítéletét.

Bizonyára benne van ez a gondolat is Lőw Lipót hagyatékában : a moralis feljavitás tervében.

Reflexiók.

Irja : **Kritikus.**

Jó néha egy kicsit a tervkovácsok műhelyébe bepillantani. Nemcsak azért, hogy a kíváncsiságunkat kielégítsük, hanem főképp azért, hogy tisztában legyünk azzal „az igaz uttal, melyet az ember kiválasszon magának“ és a melyen a pásztorok nyájukat vezetni akarják.

Mindenki, aki a dolgok folyását nyitott szemmel nézi, fájdalommal tapasztalja, hogy a zsidóság intézményeiben, vallásos életében rohamosan „halad“. A modern technika vívmányaival lerázza magáról a ghetto bilincseivel együtt azt a sok becses értéket, mely lehetővé tette, hogy évezredek át dacoljon az elmulás, vagy a teljes beolvadás veszedelmével és amely egyedül teszi érdemessé a zsidó nép fennmaradását. Orvosságot keresnek tehát Izrael orvosai, a magát öngyilkosságba kergető nép sebeire. A gyógyító szer kutatásánál első sorban magukra találnak. Főlelevenítik históriai eredetüket „a papok“

és az istentisztelet külső átfarmálásával akarják meggyógyítani a betegséget.

Az így reformált templom fogja megmenteni Izraelt. És miben állnak majd a reformok? A papnak több szerep adassék az istentiszteleten. Többször jelenjék meg a színpadon — akarom mondani, a szereplés minőségéhez képest neki szánt helyen. Ő adjon és osszon áldást csecsemőknek, gyermeknek, felnőttnek. Ezek és hasonló intézkedések fognák a papnak megtépett nimbuszát helyreállítani. A historikus pap, aki ezt ajánlja, historiai adatokkal bizonyítja, hogy a *rabbi*-nak régebben is voltak hasonló funkciói, bár kétségtelen nem oly színházi effectusokkal, mint az az indítványozó szemei előtt lebeg.

Mi még más argumentumokkal is szolgálhatunk. A jelen életből vett példákkal. A katolikus egyház, melynek templomi szertartásaival a cikkíró amugy is foglalkozik, ilyen, a pap személyéhez fűzött szentekkel hihetetlen módon tud hatni hiveire.

Csakhogy a cikkíró valamit kifejezett számításaiból. Magát a zsidó népet. A zsidó nép t. i. nem született néma statisztának. Ennek vannak „Bedenken“-jei, skrupulusai. A zsidó nép éber szemmel figyel. Ha a zsidót a középkor barbár századaiban nem lehetett mindenütt elbutítani, akkor teljesen meddő munka volna a civilizáció századában ilyen kísérleteket tenni. A régi időbeli rabbi tényleg vezette, támogatta a tudatlan népet, mert tanítója: rabbija volt, mert lelkesedéssel, önzetlenül a tanításnak és a tannak élt, mert a tanítás lelki szükséglete volt és nem megállapodás kötelezte rá. Így emelkedett a tanító a nép szemében valóságos szentté. Ha azonban a mi papjaink az egykori rabbit csak külső formákban mimelik, még nem válnak szentté. Elfelejtik, hogy a rabbi az ő hajdani nagy tekintélyét, óriási befolyását sohasem a templomban a szószéken, hanem a beth hamid-rasban és az életben szerezte.

Amikor a rabbi a szószékre állott, tanítványaihoz szólott, akik ismerték, vagy az am-hoarecokhoz, akik tanítványai révén tisztelték és szerették. Nem csoda tehát, ha hatott a szava. A mai pap pedig a szószékről szól hiveihez, akik a hélikőznapi élet utcájáról ismerhetik papjukat, onnan, ahol sok por ragad reája.

Akik az istentisztelet ilyen reformjával akarnak nagyobb befolyást és tekintélyt szerezni, tulajdonképpen csak a papi repertoírt bővítik és szépítgetik, de a zsidó nép távolról sem oly naiv, hogy a hatás-vadászat kulisszái mögé ne tudjon bepillantani.

Adalék a pestmegyei zsidók történetéhez.

Közli: **Mandl Bernát** (Budapest).

Acta Judaeorum 20.

Hochlöbl. Kayserl. Königl. Hungarische Statthaltere! !

Ihro Excellenzen !

Gnädigst-Hochgebietende Herren Herren pp. !

Obzwar wür in dem Löbl. Pester Comitatz wohnhaften Toleranz-Juden und Einnehmer schon mittelst einer gehorsambsten Instanz einige Gravamina überreicht, so haben aber wür disen noch hirmit dises beyrücken und gehorsambst vortragen wollen, wasz grosse Anlagen und Unkosten wür jährlich zu ertragen und zu zahlen haben, und zwar specificative als erstens

Grundtgelder	2500 fl.
Comitatsgelder	438 „
Toleranzgelder	1000 „
Auf Nikolsburg jährl. Contribution .	1860 „
Arenda vor Licht und Tobakk	1000 „
Dem Rabbiner, Schulmaister und Klein-Richter .	600 „
Vor arme Leithen	500 „
Vor die von der Gemeinde aufgenommene schul-	
dige 3000 fl. Capital jährl. Zinsen	180 „

Summa: 8678 fl.

Aus welcher wahrhafter aussage zu ersehen kommt, das wür jährlich 8678 fl. zu zahlen haben, gleichwie aber schon angezeigt geworden, dasz in diesem Comitatz sehr wenige wohlhabende Juden seyndt, folglich so grosze Anlagen und Ausgaben von denen Armen zu Erpressen allzu schwer ist, und da dann all diese Gelder zum Verschaden uns Einnehmern auf den Halsz bleiben und wür solche Verschaden (tragen) müssen, so hoben wür ja schon wirklich der-mahlen ausz unserem aigenen Beithl über die 400 beygetragen und auszständig und da dann wieder die Toleranzen augirt und ver-sichert werden sollten, wür ohnmöglich dabei subsistiren können dahero gelangt an Euer Excellenzen und Gnaden unser gehorsambst Bitten, hochdieselben geruhen bei solch den sachen wahren umb-ständen mit Augmentirung gnädig sein, anbey uns Einkassierern ein solches Mandat zu Händen zu geben und zu behändigen, damit krafft desselben ein jeder Richter und Obrigkeit uns Assistenz ohne

Anstandt wider den Juden, so Toleranzen ausständig ist, geben solle und möge, denn obzwar bis anhero wür im benöthigten Fahl allzeit auf Anzaige Assistenz von Hr. Vice-gespanen bekommen, so mueszen wir doch melden und anzeigen, dass es mit solchen sehr langsam hergegangen, auch uns grosz muehen und Unkosten gemacht haben, denn im Fahl ein Judt zu Ofen auf den Markt, oder auch in andern Markthflecken, Stäten und Dörfern wohnendt uns einige Toleranz-geldter schuldig waren, und wür ihn Betrott (bedröht?), so wurden wür bemüssigt, erst wider zu dem Hr. Vice-gespan zu gehen, von selben den Expressen Befehl auf jeden Juden in particulari zu nehmen und sohin wurde uns erst von den Richtern und Obrigkeit Assistenz Ertheilet, durch welche Weitläufigkeit wür grosse Spesen haben, auch viele Juden inzwischen echapirt oder anwider dasz gehabte Geldt consumirt, mithin wir nothgedrungen etwas länger warten, oder gar dass lähre nachsehen gehabt, dahers Bitten wür umb dero Hohen Befehl zu Handen zu bekommen, Kraft welchen alemallen astandt unsz de Obrigkeit und Richter auf anzeige gleich Assistenz widring solchen schuldigen Juden geben solle, die wir in tiefster Unterthänigkeit gehorsambst Ersterben.

Unterthänigst gehorsambste

N. N.

im Löbl. Pester Comitath befindliche
Toleranz-Einnehmer.

Az itt közölt németszövegü irat hü másolata egy a XVIII. század közepéből származó és az Orsz. Levéltárban „Acta Judaeorum 20. sz.” alatt őrzött folyamodványnak, mely igen érdekes documentum nemcsak az őseink által egy egész századon át fizetett szegyenletes türelmi-adónak történetére, hanem akkori pestmegyei eleinknek összes adózására nézve is.

Az eredeti irat ugyan hiányával van a keltezésnek és a név-aláírásnak is, de összehasonlítás alapján mégis meg lehet állapítani, mely évből való és kiktől származik a beadvány. Ez oly aktacsomagban rejlik, melyben több, más megyéből is beadott, hasontartalmú és 1754-ben kelt kérvények foglaltatnak, mely körülményből joggal azt következtethetjük, hogy az itt lenyomatott folyamodvány is ez évben keletkezett. Benyújtóinak, vagy Pestmegye türelmi adója akkori incassatorjainak neveit pedig szintén majdnem biztossággal konstatálhatjuk, még pedig abból, hogy egy-másik és „Acta Judaeorum 12. szám alatt őrzött,” 1753 január 14-éről kelt iraton mint a taxa tole-

rantialis behajtói szerepelnek: *Sekel Holitscher, Simon Löbl és David Nikolsburger.*

Sekel (v. Izsák) Holitscher, kit egy 1766-ban kelt óbudai védlevélből* mint óbudai zsidóbíróként ismerünk, valószínűleg már akkor is volt elnöke az óbudai zsidó hitközségnek és mint ilyen elnöke lett azon megyei bizottságnak is, mely a kormány meghagyására a türelmiadó kivetésére és behajtására megalakult. Mint ilyen tehát főnöke lett a megyei zsidóságnak. Eleink egy-egy ilyen főnököt ros-medinanak szoktak nevezni és később nagy tekintélyben is részesíteni. Simon Löbl, ki szintén mint óbudai előjárósági tag szerepel, incassator volt; David Nikolsburger alkalmasint ellenőr.**

Az iratunkon feltüntetett kiadások közt első tétel gyanánt említetik, hogy Pestmegye zsidósága földesuraiknak évenként 2500 forintot fizetett. Az akkori pénzértéket nézve, nagy összegnek kell azt kijelentnünk, kiváltképpen, ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy e megye területén abban az időben körülbelül csak 200 zsidó család lakott. Ezt a nagy adót, amit rendszeren „Schutzgeld“-nek is neveztek, valamint a második tételben idézett megyei adót is szívesen fizették, mert tapasztalták, hogy a földesurak ép úgy, mint a megye, letelepedésüket és kereskedésüket jóindulatulag nemcsak tűri, hanem rendszeren elő is mozdítja.

Mint harmadik tétel szerepel 1000 forint, türelmi-adóként, melyet őseink csak nagy jajjal-bajjal fizettek. „Malke-pénz“-nek nevezték, mert tudták, hogy ezt az adót Mária Terézia királynő parancsára kell fizetniök, kinek rendeletére 1749 szeptember hó 1-én Pozsonyban összegyűltek az ország zsidóságának képviselői és évenkénti 20,000 forintban állapították meg a taxa tolerantialist. E szegyeteljes adót eleinte, majdnem egy egész századon át — 1846-ig — fizették, még pedig az első hatvan év alatt a következő progressióban: 20,000, 25,000, 30,000, 50,000, 80,000 és 160,000 forint. Kivetése körül az erre hivatottak gyakran hibát követtek el, nem mindegyikük igazságosan és méltányosan adóztatta meg hitsorsosait és a behajtás körül az incassatorok gyakran kiméletlenül is eljárak, vagy jobban mondva: a nem ritkán előforduló resistenciával szemben így kellett eljárniok. Így aztán nem csoda, hogy ha ezen adó kiveteése és behajtása körül sok panasz volt és számtalan, éveken át elhuzódó és a zsidó községek békéjét felduló perek támadtak. Halomszámra őrzik az

* Közölte dr. Kohn a M. Zs. Szemle 1891-iki évf. 254–259. lapjain.

** V. ö. Dr. Bernstein, Die Toleranztaxe stb. Gedenkbuch z. Erinnerung an D. Kaufmann 606 l.

Országos Levéltárban azon periratokat, melyek e miatt a pozsony-, sopron-, moson-, győr- és nyitra megyei zsidó községekben keletkeztek. Hogy türelmes őseink, — kikről tudjuk, hogy rendesen inkább túrték az igazságtalanságot és rogyásig fizettek, mintsem hogy a per útjára léptek volna, — ezen adó körül annyit akadékoskodtak, — ennek okát abban találjuk, hogy földesuraik és maga a megyei hatóság is bátorította őket arra azzal, hogy ezek nem egyszer palam et publice — megyei gyűléseken is — kijelentették, hogy a türelmi-adó szedése jogtalan.

A 4. tételben 1860 forintot látunk feltüntetve, mint olyan adót, melyet Pest megye zsidóságának akkor évenként Morvaországba kellett küldeni. Erre az adóra csak azok voltak kötelesek, kik Morvaországból vándoroltak be; a pestmegyei zsidók közt pedig alig volt valaki, aki máshonnan származott volna ide. Volt morvaországi földesuraik követelték tőlük ezt a kontribúciót kivándorlásuk után is, azon érveléssel, hogy különben elköltözésük folytán megkárosodnának. És ezen igazságtalan követelést maguk a morva zsidók is támogatták legjobban, nehogy a földesurak rajtuk hajtsák be a nekik szerződésileg biztosított védpénz-összeget. A Morvaországból származó zsidóknak az ezen címen tőlük követelt pénzt Nikolsburgba, a morva zsidók metropolisába kellett küldeni, a morva országos rabbiság hivatalába, honnan azt az illető községbe szétküldték.

Pestmegyei eleink kénytelenek voltak tehát *kétféle védpénzt* fizetni *új* és *régi* véduraiknak, noha az utolsók már semmi védelemben nem részesíthették őket és ha valaki közülök vonakodott ezen alaptalanul és jogtalanul követelt pénzt megfizetni, úgy azt néha egyházi átokkal is akarták sujtani, vagy ha üzleti ügyekben Morvaországba jött, elkobozták áruit vagy elfogták őt magát és börtönbe vetették, mely eset éppen nem ritkán fordult elő, miután Morvaországból bevándorolt zsidók voltak akkor Magyarország nyers terméneinek főértékesítői és külföldre szállítói. A sok ilyen eset közül felemlítjük itt csak azt az erőszakot, amit ott egy óbudai zsidóval, Márkus Mózással elkövettek, mert az ilyen adócím alatt rajta keresett 150 forintot fizetni nem akarta. Áruit Kaunitz grófnő, a magyarbródi zsidók védnöje, 1751-ben, a brünni vásár alkalmával elkobozta, őt magát pedig bezáratta. A fentnevezett Sekel Holitschernek és Koppel Jeremiásnak ilyen védpénz és egyéb adó címén *évenként 800 forintot* kellett Nikolsburgba fizetni.* Sok per támadt e miatt is, nemcsak

* Dr. Büchler: A zsidók története Budapesten 285 l.

zsidók és zsidók között, hanem morva és magyar főurak között is és éveken át huzódott az e miatti levélváltás a magyar udvari cancellaria és a morva kormány között. E viszálynak véget vetett a nemeslelkű II. József, midőn anyjának, Mária Teréziának kormánytársa lett és a magyarországi zsidókat ezen kényszerfizetés alól felszabadította.

Történeti szempontból valamennyi adótétel között a legérdekesebb azonban a következő, az 1000 forintról szóló, melyet a pest-megyei zsidók „dohány- és gyertyaadó” címén fizettek évenként. Hogy a kormány már a XVIII. században Magyarországon is, úgy mint Ausztriában kísérletet tett a dohányzás után adót szedni, azt már a dohányjövedék történetéből tudjuk. A XVIII. századnak éppen ezen évtizedében — 1750—1760 — kísérleteztek minálunk is az ugynevezett pipaadó behozatalával, mellyel azonban a nemzet ellenállása miatt csakhamar fel is kellett hagyni; de hogy a gyertyaadóval — melyről eddig csak azt tudtuk, hogy Lengyel- és Oroszországban szedték a zsidóktól — magyarhoni eleinknél is próbálkoztak, azt tán csak ezen iratból tudjuk hitelesen legelőször. Ugy látszik, hogy a gyertyaadó kísérletével éppen olyan hamar vallottak kudarcot, mint a pipaadóval, mert később ennek se találjuk már nyomát és több mint valószínű, hogy mindakét adónem megszüntetésének oka a megyei kongregatiókból induló ellentállásban keresendő.

Egyesületi ügyek.

Hitközségek és tisztviselők. Csak most, hogy az „Izr. Tisztviselők és Alkalmazottak Országos Egyesülete” működését megkezdeni készül, lehet igazán látni, mily nagy szükség van az egyesületre. A már eddig is beérkezett panaszok szomoruan tüntetik fel, hogy némely, de talán mondhatjuk számos hitközségnek mily furcsa fel fogása van alkalmazottai jogairól és az irántuk fennálló kötelességekről. És a zsidó irtalmasságot is furcsa világításba helyezik a hitközségi elnökök és előljárók, akik apró és semmis okokból készek volnának egy-egy metszőt vagy kántort földönfutóvá tenni és még méltatlankodnak, ha az illető nem nyújtja megadással nyakát a metsző-kés alá, hanem veszélyeztetett existenciáját minden módon megmenteni iparkodik. Majd talán lesz alkalmunk néhány ríktó esetet bemutatni, már csak azért is, hogy kitűnjék, hogy már van nyilvánosság, amely tudvalevőleg a legjobb ellenszere az igazság és a jog ellen szándékoló támadásoknak.

Az egyleti munka haladása. Az egyesületünk érdekében kifejtett munka lassan-lassan eredményt érlel. Tagadhatatlan ugyan, hogy a hitközségi alkalmazottak körében nagy az indolencia. Némely nagy hitközség tisztviselői, jövőjük meglehetősen biztosítva lévén, nem gondolnak kedvezőtlenebb körülmények közt élő kollegáikkal, kiknek egy erős egyesület erkölcsi és anyagi tekintetben mentsvárak lehet, a kis hitközségek alkalmazottait pedig a mindennapi kenyérért folytatott küzdelem úgy elgyötri, hogy a szomorú jelenen kívül mi sem foglalkoztatja őket. Ezek a bajok. Mindazonáltal jogos a remény, hogy az idő folyamán zászlónk alá toborozzuk a hazai hitközségi tisztviselők zömét, ami különösen akkor fog megtörténni, ha az egyesület tagjainak bizonyos anyagi előnyöket lesz képes biztosítani. E célnak szolgál alapgyűjtésünk, amellyel a kezdet elején állunk még ugyan, különösen, mert az ünnep előtti számos teendő valamennyi erőt lekötött, de mégis abban a helyzetben vagyunk már, hogy biztató példákkal számolhatunk be.

Egyeletünk céljaira adományoztak, illetőleg Egyesületünk alapító, pártoló vagy támogató tagjai közé beléptek következők:

Alapító tagok: Breitner L. Zsigmond udv. tan. 2000, Bródy József 200, Bródy Miksa 200, Bródy Sándor 200, Adler Lajos 100, Fisch Márk 100, Móri hitközség 100 koronával.

Pártoló tagok évi 10 koronával: Back Fülöp, Bauer Mór dr., Böhm Nátán, Eisler Mór, Heumann József dr. (Mór), Holczer Lajos, Hönig Antal, Krakauer Samu, Krausz D. Jakab, Lichtschein Májer, Müller Mór, Tauszig Vilmos, Weisz Mór.

Támogató tagok évi 4 koronával! Berényi Ármánd, Berger Izsó, Darvas Károly dr. Óbecse, Deák Imre dr., Diamantstein Jakab Déva, Fischer Lajos Bácsszenttamás, Fischer Lipót Bácsszenttamás, Fränkel Sámuel Óbecse, Grosz Lipót Bácsszenttamás, Grosz Simon Óbecse, Guttmann Ferenc Bácsszenttamás, Heller Mihály Branyicska, Kaufmann Géza Bácsszenttamás, Kaufmann Miksa Bácsszenttamás, Krausz Sándor Bácsszenttamás, Láng Jakab Bácsszenttamás, Rosenberg N. Bácsszenttamás, Salamon Adolf Déva, Seiger Gottlieb Déva, Schossberger Náthán Bácsszenttamás, Steiner Ferenc Déva, Ungár Helén Bácsszenttamás.

Az egyesületnek adományoztak: Kleinberger Ferenc Párizs 200, Báró beocsini Ohrenstein Henrik 100, Pécsi izr. hitközség 20, Antal Emil 20, Beer Simon gyűjtése Buziásfürdő 10-90, Egerer Gedeon dr. 10, Fischer Dávid 5, Stahl Gyula 5 koronát.

Felhívás. Tisztelt tagjainkat felkérjük, hogy Egyesületünk érdekében munkájukat erélyesen megkezdeni, illetve folytatni sziveskedjenek, az ünnepek ideje ily tevékenységre kiválóan alkalmas lévén. Egyben felhívjuk azokat, kik a beiratási vagy tagsági díjjal még hátralékban vannak, hogy azt, az alapszabályok értelmében, a beküldött postatakarékpénztári befizetési lap felhasználásával mielőbb a bankhoz juttatni sziveskedjenek. *Az Izr. Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Orsz. Egyesületének Elnöksége.*

Különfélék.

Dr. Kohn Sámuel főrabbi hetvenedik születésnapja. Dr. Kohn Sámuel, a pesti izr. hitközség főrabbija szept 27-én érte el 70-ik születése napját, de az előjáróságnak, minden tagja őszinte sajnálatára, lehetetlen volt e napot nagyobb ünnepséggel emlékeztessé tenni, mert a főrabbi, minden nyilvános ünneplésnek ellensége lévén, több ízben hangoztatta, sőt kérte, hogy minden ünnepléstől tekintsenek el. Az előjáróság mindazonáltal elhatározta, hogy e nap emlékére általános tisztelettől köryezett főrabbija nevére egy újabb 10.000 koronás alapítványt tesz, amelynek hováfordítására nézve a főrabbi óhaja szerint fog ezután dönten. Az előjáróság azt is elhatározta, hogy testületileg felkeresi, hogy jó kívánságait tolmácsolja, azonban e határozat, különösen a főrabbi, családjában előfordult betegségi eset miatt, mindeddig kivitelre nem jutott.

Ez alkalomból a Dohány-utcai templomban volt jom kippurkor gyengéd figyelem tárgya, amennyiben a tóraolvasás végén *Lazarus* Adolf főkántor egy, ez alkalomra készült misebberachban fejezte ki a hitközség jó kívánságait és kérte Isten áldását az ünnepeltre, miközben dr. *Fischer* Gyula és dr. *Hevesi* Sima rabbik tartották a törákat.

Ha a főrabbi ur azonban a hivatalos ünneplésnek nem is barátja, azt hisszük, szívesen megengedi, hogy úgy magunk, mint szerkesztőségünk nevében jó kívánságaink koszoruját tegyük lábai elé. Adjon neki a Mindenható tovább is hiánytalan egészséget és zavartalan boldogságot, imádott neje oldalán, szeretett gyermekei és unokái körében és örvendhessen még sokáig hivei nagy tábora tiszteletének.

Ünnepek. Ünnepeink első sorozata elmúlt, őszinte örömünkre minden zavaró körülmény közbejötté nélkül. Az áhítatosak nagy tömege töltötte meg a templomokat és imaházakat és ünnepi hangulat uralkodott mindenfelé. A pesti izr. hitközség valamennyi templomában és imaházában méltó külső formák közt is ment végbe az istentisztelet és hitszónokok méltatták mindenütt a napok jelentőségét. Az

állandó templomok elismert szépségü istentiszteletén kívül különösen a régi parlament épületében rendezett istentisztelet emelkedett ki, amennyiben ott rohasono első napján *Kvartin* S. másodikán *Lazarus* Adolf főkantor és jom kippurkor ismét előbbi végezte a muszaf istentiszteletet a náluk megszokott művészettel. Ugyanott rohasono első napján dr. *Hevesi* Simon, a második nap pedig dr. *Fischer* Gyula rabbik mondtak beszédet, úgy hogy az egész istentisztelet menete alig különbözött a Dohány-utcai templomnak irányától. A tórához szólított hivek sem tértek el hagyományos szokásaiktól és úgy a hitközség, mint a Chevra Kadisa, valamint a hitközség által pártfogolt egyeteknek, nem egyforma arányban bár, nevezetesebb adományok juttattak.

Következőkben közöljük a nagyobb adományozók névsorát, valamint annak kimutatását mennyivel gyarapodtak az egyes intézmények, megjegyezvén, hogy a Chevrának és intézményeinek juttatott adományok ebben nem foglaltaknak, minthogy a Chevra külön készítetteti a szokásos beállításokat és külön hajtja be az adományokat. Azok összege egyébként körülbelül 6000 K-t tesz.

A *Dohány-utcai templomban*: Kleinberger Ferenc (Páris) 5000, Székely Ferenc 2900, Salamon Jakab 2800, Winterberg Gyula 2200, Schwarz Jakab 1700, dr. Weinmann Fülöp 1700, csepeli Weisz Manfréd 1500, Schön Ignác 1400, Kohner Alfréd 1200, maróthi Fürst László 1100, Bettelheim Mór 1000, báró dirsztai Dirsztay Béla 1000, Breitner L. Zsigmond 1000, Kern Róbert 900, boglári Simon Jakab 900, Propper Samu 850, Schwarz Ignác 800, ruszti Rust Oszkár 750, színóbányai Kramer Jakabné 700, Faludi Gábor 600, budai Goldberger Berthold 525, Adler Szigfried 500, Ledermann Mór 500, Stern Alfréd 500, Neuwelt József 450, Beimel Sándor 400, Blau Adolf 400, Kramer Miksa 400, jánosi Engel Gyula 300, Guttmann Miksa 300, Baumgarten Leó 300. Löwy Arnold 300, vásárhelyi Wodianer Arthur 280, Reimann Gyula 250, Schwarz Jenő 250, dr. Vaisz István 250, Bartos Kálmán 200, Frankl Zsigmond 200, Friedmann Emil 200, galgóczi Heteés Mór Dávid 200, Kopstein Lipót Emil 200, Nagel Marczel és neje 200, Pick Adolf 200, Polgár Károly 200, Dombai Dávid 150, Stux Hugó 150, Müller Vilmos 100, Pollák Ignác 100, Tolnai Arnold 100 korona, összesen 38905 korona.

A *Rombach-utcai templomban*: Lindenbaum Mór 330, Kemenes-mih. Deutsch Antal 250, Deutsch Nándor 250, Hersch Samu 200, Reisz Izidor 120, Szilas Nándor 110, Schwarz M. L. 100 korona.

Az *Aréna-uti templomban*: Tauszig Vilmos 155, Somogyi Viktor

130, Winternitz Gábor 130, Weinberger Adolf 110, Gáspár Fülöp 100 korona.

A régi országházi templomban: Lőrincz M. Vilmos 500, Áldor 100 korona.

Ezenkívül már ünnep előtt jelentették be adományaikat különböző célokra: Winterberg Gyula 3000, dr. Kohner Adolf 1800, br. Hatvany-Deutsch Sándor 1000, br. Ohrenstein Henrik 700, Klein Zsigmondné 500, újpesti Wolfner József 500, Sándor Pál 500, Strasser Alfréd 500, újpesti Wolfner Nándor 500, ormódi Ormódy Vilmos 500, dr. Strasser Imre 400, Latzkó Károly 400, Latzkó Sándor 400, újpesti Wolfner Lajos 200 korona, összesen 10900 korona.

Intézmények szerint az adakozás eredményei a következők: Templomkezelés (cedoko) 6230, szegény gyámolítás 1685, fiárvaház 3588, leányárvaház 1820, Bródy kórház 675, siketnéma intézet 1700, kézműegylet 2550, kórház 710, ruházási alap 100, nyugdíjintézet 380, új templomépit. 10, zsidó menza (M. zsidó ifjak) 150, Ahavasz reim egyet 694, nőegylet 1615, izr. szünidei gyermektelep egyes. 5625, patronage egyet 3060, Omike menzája 2025, Weisz Alice otthon 925, Hitk. iskola alap 2000, tanító egyesület 100, Écz chajim egyet 500, tanítóképző intézet 500, közművelődési egyet 200, Hitk. alkalm. orsz. egylete 200 korona. A kecskeméti templom javára 4373 korona.

Ez összegek némileg mégis képesek kiengesztelni azt az érzést, amely a templomi u. n. senoderolás ellen, mint mai izlésünket bántó intézmény ellen, minden modernebb emberben támad.

A pesti izr. hitközség a kecskemétiéért. A kecskeméti földrendés kárvallói sorában a kecskeméti hitközség, mint tudva van és sajnos, a legelsőik között foglal helyet, amennyiben templomát a rengés úgy megviselte, hogy *Baumhorn* Lipót építész szakvéleménye szerint közel negyedmillió koronára lesz szükség, hogy újból helyreállíttassék és az épület fennmaradása biztosíttassék. Nem meglepő, hogy a hitközség ezt a terhet el nem viselheti, hisz a hazai hitközségek, talán kivétel nélkül, szegények, mint a templom egerei, sőt nagyrészüik kisebb-nagyobb adósság terhe alatt nyög. Maga a kecskeméti hitközség is utolsó jelentésében 339000 K vagyont mutat ugyan ki, de úgy, hogy ez összegben a templom és egyéb ingatlanok 295000 K-val szerepelnek, ami a templom vagyont valójában nem képezvén, ellenben 312000 K adósság tényleg fennállván, tetemes passivumot jelent. A kecskeméti hitközségnek tehát nem maradt egyéb hátra, mint

a hazai hitközségekhez fordulni, hogy a nagy csapásban segítségüket meg ne vonják.

A kecskeméti hitközség ez irányu körlevele az Elöljáróságban tárgyalatván, egyhangulag határozatba ment, hogy a pesti izr. hitközség 10.000 K-val fogja a kecskeméti hitközséget segíyezni, amely összeg, az ünnepeken a Thóra mellett történendő felajánlásoknál, kétségtelenül még növekedni fog. E mellett pedig elhatároztatott, hogy a pesti hitközség előljárósága is szólítsa fel a módosabb hitközségeket, hogy a kecskeméti templom ujjaépítéséhez járuljanak hozzá. A körlevél 160 hazai hitközségnek el is küldetett. Szövege a következő:

Pesti Izraelita Hitközség Budapesten.

9790/911. szám.

Nagytekintetű Elöljáróság!

A nagy csapás, mely Kecskemét városát a földrengéssel sújtotta, talán legsúlyosabban a kecskeméti testvér-hitközségre nehezedett rá. Itt is beigazolást nyert bölcseink állítása: „Aminek szentsége nagyobb, annak pusztulása is siralmasabb,” mert a hitközség büszkesége, temploma sínylette meg talán a legjobban a fékevesztett földalatti erők okozta pusztítást, és ha nem is lett teljes romhalmazzá, mégis annyira megroppant minden ízében, hogy istenkísértés teteje alá lépni, az áhitatos közönség nem gyülekezhet csarnokaiban és az ima szent hangjai nem visszhangozhatnak megrepedt falai között.

Kecskeméti hitfeleink képtelenek templomukat a romokból feltámasztani, hisz talán mindnyájukat, erejükön felül, saját házuk réseinek betömése veszi igénybe és maga a hitközség a legtöbb hazai hitközség módjára, sohasem tudott feleslegeket gyűjteni és a jó napokban is csak napiszigtségletét tudta kielégíteni.

De vajjon nyugodtan nézhetik-e a testvér-hitközségek, hogy egy nemes köteleességteljesítésben előbb soha hátra nem maradt hitközség áldozata legyen a bős elem pusztításának? Őlbetett kézzel szemlélhetik-e, mikép szűkölködik egy nagy község templom híján és nem nyitnák ki kezüket, hogy segítsenek a bajbajutott testvér-hitközségen és nem nyujtanák oda vállukat, hogy segítsenek viselni a terhet, melyet a Gondviselés a sújtott községre rárakott?

Nem kétkedünk, hogy hazai hitközségeink ismerni fogják a testvér köteleéseit. Izrael gyülekezetei nem fogják szemeiket behunyni a bajok láttára és adni fognak; a gazdag többet, a szegény

kevesebbet, hogy felépülhessen a szentély, hogy újból szilárdak legyenek falai, messze fénylők kupolái.

A tábor magától is ébred, ha a hajnal pirkad, de azért jól esik hallani az ébresztő kürt harsogását. Izrael községei maguktól is megértik a segítségre unszoló lelkiismeret szavát, de bizonyára szívesen hallják, ha a pesti izraelita hitközség is felemeli buzdító szótát: segítetek a kecskeméti hitközségen!

Adjatok! ne a fölöslegből, az talán nektek sincs, hanem abból, amit nélkülözhettek és hisz régi törvényeink szerint a tizedre szoruló szegény levita is köteles volt juttatni a nála szegényebbnek. Adjatok! ne úgy, mint idegen kéregetőnek, de mint a rátok szoruló testvérnek, kinek száját kérésre sem kell kinyitni.

A pesti izraelita hitközség, mint hazánk legnagyobb hitközsége, kötelessége tudatától áthatva, 10.000 koronát szavazott meg a kecskeméti templom újjáépítésére, de azt is elhatározta, hogy hiveit arra buzdítja, miszerint e célra a tóra mellett adományokat ajánljanak fel. Óhajtának, hogy hitközségünk példája buzdítólag hasson valamennyi hitközségre, hogy egyesült erővel mentsük meg a kecskeméti gyülekezetet a veszélytől, hogy temploma teljes rommá legyen és a hivek lelkének ne legyen helye, hová menekedjék bajban, szenvedésben, örömben, kétségben.

Beköszönt az ünnep; a legnagyobb áldozatkészségről szól leckéje. Hadd serkentse hát a hazai hitközségeket is áldozatkészségre. A sorsok ura pedig óvjon az újévben mindnyájunkat rémülttől, fájdalomtól és az új év hozzon áldást mindnyájunknak!

Budapest, 1911. évi szeptember hó 17.

A pesti izr. hitközség előljárósága:

Dr. Weiszbarg,
főtitkár.

Dr. Weinmann,
elnök.

E felhívásnak remélhetőleg lesz fogamatja és a kecskeméti hitközség birtokába fog jutni az eszközöknek, melyek segélyével templomát rekonstruálhatja.

Az orsz. rabbiképző-intézet múlt iskolaévéből. Az orsz. rabbiképző-intézetnek az elmúlt iskolaévről szóló Értesítője megjelenvén, közöljük belőle a legjelentősebb adatokat. A rabbiképesítővizsgálatok 1911. évi február havában tartattak meg, amelyek alapján *dr. Enten* Manó, *dr. Kandel* Simon, *dr. Schwarcz* Jakab és *dr. Steiner* Vilmos avattak fel rabbiknak. Mindnyájan már állásban vannak. *Dr. Enten* Marcaliban, *dr. Steiner* Hátszegen és *dr. Kandel* és *dr. Schwarcz* a pesti izr. hitközségnél mint hittanárok. Az alsó tan-

folyam érettségi vizsgáján 2 tanuló jelesen, 6 jól és 9 egyszerűen érettnek nyilvánított. Az értesítő a felső tanfolyam növendékeinek tudományos munkásságáról tesz szép tanuságot, midőn a kiírt tudományos pályázatok eredményével számol be. — Pályadíjat nyertek: *dr. Schwarcz Jakab*: Pseudo-Balkhi Kitab albad' val-fa'rikh című munkája zsidó vonatkozásainak bemutatása, ugymint a kimutatott adatok kritikai tárgyalásai" című munkájával, továbbá *Kis Chajim*: A kairói genisából kiadott gaoni responzumok egybevetése az idevágó irodalommal, különös tekintettel Maimonides Misna törájára című munkával. *Klein Miksa* és *Morgenstern Ernő*: Abr. ibn Daud Széfer Széder hakabbalájának forrásai és kritikája című dolgozattal és egy pályamunkával dicséretet nyert *Pfeiffer Izidor*.

A növendékek száma a felső tanfolyamon 19, az alsón 63. A szeminaristák támogatását célzó Ecz Chajim-egylet bevétele 22,000 koronát, kiadásai 18,000 koronát tettek, vagyona 156,000 K-ra rúg.

Az Értesítőt *dr. Blau Lajos* tanárnak „A zsidó házasság felbontása és a zsidó válólevél története" című dolgozata előzi meg, amelyre még visszatérni szándékozunk.

Egy talmudi kézirat fotografálása. A talmudi kutatásra korszakot alkotó vállalkozást indított meg *Strack* L. Hermann, a világ-hírű keresztény talmudkutató. Ismeretes ugyanis, hogy a babyloni Talmud nyomtatott kiadásai mennyi hibát tartalmaznak, mert a szöveg a sok új kiadás és a cenzura miatt megromlott. Már több mint 100 év óta hasonlítják össze a mi kiadásaink szövegét az egyetlen, helyesen fenmaradt kézírral az u. n. Münchener Codex-el, a híres tudós, *Rabbinovicz* R 16 kötetben össze is állított u. n. variánsokat, de ezen kötetekben is csak a talmudnak valamivel több mint fele van feldolgozva, egyébként is nehéz bennük dolgozni. Azért *Strack* egy kiadó ajánlatára az egész kézirat fototipikus kiadását határozta el. A munka 2 kötetben 1140 oldalt fog tartalmazni. Előfizetési ára 700 márkát tesz. *Strack* e vállalkozással a talmud iránt eddig szerzett érdemeit csak szaporítja és a zsidó körök csak becsületbeli kötelességüket fogják teljesíteni úgy a talmud, mint *Strack* iránt, ha a vállalat kivitelét, amennyire csak tőlük telik, előmozdítják.

Új Igék. *Dr. Heves* Kornél, szolnoki rabbi, kinek „Lant és Biblia" c. verses könyvét már sokan ismerik, e címen bocsátja közre vallásos tárgyú újabb verskötetét. E kötet nagyjából bibliai tárgyú és satirikus színezetű verseket, prédikációs leveleket és ünnepi zsolozsmákat fog tartalmazni. A könyvkiadás kiállításban októberben fog megjelenni. Előfizetési ára 3 K, mely a szerző címére Szolnokra küldendő.